

independenter a voluntate, possit peccare venialiter. Nec magis arguet altera ratio Cajetana, quia nec appetitus sensitivus est capax virtutis aut vitii, nisi quatenus subijcitur rationi ac voluntati, ut diserte docet Aquinas (1).

CAPUT III. DE APPETITU RATIONALI SEU VOLUNTATE.

Venio jam ad nobilissimam illam potentiam, quæ omnis boni maliq; moralis officina est operosissima et fons omnis laudis et vituperii ac meriti. Voluntatis in homine existentiam et spiritualitatem alibi probatam reliquimus (2): nunc restant aliæ pertractandæ quæstiones, quæ ad illius penitus enucleandam naturam pertinent, quæ quidem nec pauca sunt nec exigui momenti.

ARTICULUS I. De objecto voluntatis.

Quid voluntas. 45. Voluntas est potentia spiritualis appetitiva objecti per actus ex directione rationis elicitos. Quæ definitio fluit ex ipsa demonstratione existentie voluntatis, quam in præcedenti volumine præmisimus. Adduntur vero ultima verba definitionis, ut melius distinguatur tum ab appetitu naturali vel innato (qui in spiritualibus est et ipse spiritualis), tum ab elicto sensitivo, quamvis ab hoc etiam distinguitur per vocem *spiritualis*. Nam innatus non sequitur cognitionem; sensitivus autem sub directione sensilis cognitionis procedit, cum voluntas per cognitionem intellectualem dirigatur, unde etiam dicitur appetitus rationalis. Cujus natura ut melius intelligatur, objectum ante omnia perpendendum est.

(1) Vide S. Thom. 1. 2. quæst. 56, art. 4; quæst. 74, art. 2.

(2) Vide *Psycholog.* vol. 2.um num. 21, psg. 109; et num. 23, pag. 120. V.^{um} discrimen.

§ I. QUODNAM SIT OBJECTUM VOLUNTATIS.

Voluntatis objectum est bonum apprehensum, non tamen cognitione duntaxat sensili, sed intellectuali. Unde sequitur summa et propemodum immensa latitudo objecti voluntatis, utpote quæ appetere valet quidquid boni cognosci, atque adeo sufficienter proponi, ab intellectu potest, sive sensibile illud sit et materiale, sive pure intelligibile et spirituale, sive particulare sive universale, sive finitum sive infinitum, etc. Unde dici solet etiam objectum voluntatis esse bonum in universali vel in communi (1), vel bonum sub communi ratione boni (2), vel bonum secundum communem rationem (3), vel bonum universale (4), vel bonum simpliciter (5), aliaque id genus: non quod voluntas solum appetat ipsam abstractam rationem boni, sed quod appetere potest quidquid sub immetato boni ambitu comprehenditur, sicut intellectus objectum adæquatum esse diximus quidquid sub se complectitur universalis ratio entis vel veri (6). *Scotistæ passim docent* ens potius sub tota latitudine sua esse voluntatis objectum, ita ut ab hac ens sub ratione entis etiam sine expressa relatione ad bonitatem appetatur (7)—*Verum audiendi non sunt*, sed tenenda communis aliorum sententia; quia voluntas est appetitiva potentia, appetitus autem ferri nequit, utique actu prosecutionis, nisi in bonum. *Nec valet dicere* 1.º voluntatem esse potentiam universalissimam, cui proinde objectum universalissimum debet respondere; at ens universalis est, quam bonum, siquidem malum quoque rationem entis habet—*Nam in primis voluntas quidem est universalissima potentia, sed in suo duntaxat ordine, videlicet potentie appetitivæ, cujus objectum est tantummodo bonum. Præterea bonum tam late patet, ac ipsum ens, cum quo convertitur, malum autem*

Objectum
voluntatis.

Scotistarum
sententia
rejecta.

(1) S. Thom. 1 p. quæst. 82, art. 4; quæst. 105, art. 4.

(2) S. Thom. 1 p. quæst. 82, art. 5.

(3) S. Thom. 1 p. quæst. 59, art. 4.

(4) S. Thom. 1 p. quæst. 59, art. 1.

(5) S. Thom. 1 p. quæst. 48, art. 5.

(6) Vide *Psycholog.* vol. 2.um, num. 227, pag. 793.

(7) Vide *Mastrium, de anim.* disp. 7, quæst. 5, num. 94.

consistit potius in privatione. Nec dicas 2.º nullum reapse esse ens, quod nequeat appeti a voluntate. — Nam id quidem verum est, sed ideo quia nullum est ens, quod non sit bonum, vel non possit ut tale proponi voluntati, a qua certe appetetur non præcise ut ens, sed ut bonum vel conveniens. Nec dicas 3.º, sicut objectum intellectus potius dicitur esse ens, quam verum, ita etiam objectum voluntatis potius dicendum esse ens, quam bonum; nam sicut se habet verum ad intellectum, ita se habet bonum ad voluntatem. — Nam in primis etiam verum dici solet objectum intellectus, quemadmodum explicuimus in præcedenti volumine. Deinde non tam proprie dicitur objectum intellectus esse verum, quam objectum voluntatis est bonum. Intellectus enim non in omni actu suo apprehendit rationem veri, ideoque ratio veri non est præsupponenda in objecto intellectus. Quare cum verum dici solet objectum intellectus, intelligitur verum non formaliter, sed fundamentaliter sumptum (1). At vero in objecto voluntatis ratio boni præsupponenda est ita, ut ad actum ejus necesse sit objectum per cognitionem proponi, non præcise ut ens vel res quædam est, sed ut bonum, quia voluntas nequit ferri nisi in bonum signate actu prosecutionis (2). Quamobrem diversimode se habere verum et bonum respectu potentiarum, a quibus attinguntur, explicuimus in *Ontologia* (3).

Voluntatis
objectum est
bonum
apprehensum,
sive verum
sive apparen-

ac præsertim
honestum.

Cæterum cum bonum dicitur esse objectum voluntatis, jam intelligitur esse sive verum sive apparen duntaxat, quidquid nempe ut bonum apprehenditur, ac proponitur ab intellectu, prout jam dictum est etiam de appetitu in genere. Jam quoniam bonum generatim sumptum dividitur in honestum, utile ac delectabile (4), objectum quoque voluntatis est non solum delectabile aut utile, sicut objectum appetitus sensitivi, sed etiam, immo vero præsertim, honestum. Utile autem dicitur appetere non solum materialiter, sicut appetitus sensitivus, sed etiam formaliter seu qua tale; quia cum intellectus cognoscit finem et media, horumque cum illo proportionem, potest et ad finem et ad media prout talia se

(1) Vide *Psycholog.* vol. 2.um, lec. nup. cit.

(2) Cfr. Suarez, *de anim.* lib. 5. cap. 7, num. 3.

(3) Vide *Ontolog.* num. 149, pag. 439.

(4) Vide *Ontolog.* num. 149, pag. 439, seqq.

ferre. Quamquam bonum utile a multis dici solet comprehendere sub objecto materiali, non vero formali voluntatis; quia media prout talia non appetuntur propter se, sed propter finem duntaxat, nec proinde bonum, quatenus utile, bonitate sibi intrinseca pollet, sed tantum extrinseca vel a fine mutuata. Verum de hoc plura statim.

Et hæc quidem spectant, ut patet, ad objectum primum voluntatis, illud nempe, circa quod versantur actus ejus prosecutivi; objectum enim secundarium seu illud, circa quod versantur actus aversativi, est malum, ita ut nec bonum odio haberi qua tale, nec malum qua tale amari queat, quemadmodum constat ex dictis de appetitu in genere. Hic quoque revoca in mentem quasdam alias quæstiones, quæ quamvis ad objectum præcipue voluntatis spectant, superius pertractatæ sunt, ubi de objecto appetitus generatim sumpti. Speciatim vero de voluntatis objecto investigandum venit,

§ II.—UTRUM FINIS SIT ADEQUATUM VOLUNTATIS OBJECTUM.

46. Ut controversia clarius resolvatur, revocanda in primis est in memoriam notio finis et mediæ, quam alibi explicuimus (1). Finis, omissis aliis acceptionibus, quæ ad rem non faciunt, est id, cujus gratia aliquid fit. Proprium ergo ejus est, ut propter se appetatur, et alia propter ipsum. Medium vero vocatur id, quod conducit ad finem obtinendum; quamobrem habet rationem boni utilis. Planum est voluntatem nostram ferri, saltem aliquo modo non solum in finem, sed etiam in media, nam hæc etiam volumus, et appetimus, vel querimus in ordine ad finis assecutionem, ideoque continentur sub bono utili. Solum ergo queritur nunc, utrum solus finis pertineat ad objectum formale et specificativum humanæ voluntatis, ita ut bonum utile seu media, qua talia, solum habeant rationem objecti materialis, an vero adæquatam objectum formale coalescat ex fine et mediis. Sententia plurium Scotistarum cum Subtili Doctore est non finem solum, sed media quoque ad adæquatam voluntatis objectum formale pertinere (2). Idemque opinari videntur

Quid finis.

et quid medium.

Status præsentis
quæstionis.

Variæ
sententiæ.

(1) Vide *Ontolog.* num. 416, pag. 1175.

(2) Vide Mastrium, *de anim.* disp. 7, quæst. 5, num. 106, 107.

Montesinus (1), Vazquez (2), Granado (3), et alii (4). At vero solam finis bonitatem esse adæquatum objectum formale voluntatis, ita ut media non spectent nisi ad materiale objectum, docent præter quosdam Scottistas, ut Cavellus (5), Thomistæ communissimæ (6), quibus adstipulantur e nostra Societate Suarez (7), Valentia (8), Salas (9), quamvis hic modos quosdam loquendi usurpet ambiguos, Soarez lusitanus (10), Cosmus Alamanni (11), Lossada (12), immo et ipse P. Petrus Hurtado (13), et Arriaga (14), quamvis a Mastro pro contraria sententiâ laudentur. Existimo tamen misceri posse hac in re litem de voce, quia objectum materiale quidam hic pro eadem videntur habere, ac objectum per accidens, illud nempe quod in se vere non attingitur a potentia, sed tantum est connexum cum alio, quod attingitur ab illa: quo pacto substantia v. g. dicitur esse sensibilis per accidens et dulce visibile per accidens, quia nempe nec ratio substantiæ vere in se attingitur ab ullo sensu, dicitur tamen sensibilis per accidens, quia cum eidem inhereant qualitates in se ac per se sensibiles, ipsa quoque quodammodo sentiri intelligitur. Et e converso id, quod non hoc pacto attingitur, sed vere in se ipso terminat actum potentiæ, sive ratione sui sive ratione alterius terminet, vocat quidam objectum formale.

(1) Montesin., In 1.^{am} 2.^æ disp. 12, num. 39.

(2) In 1.^{am} 2.^æ disp. 1, cap. 2 et 3.

(3) In 1.^{am} 2.^æ controv. 2, tract. 5, disp. 3.

(4) Apud Salmaticenses (*Curs theol.* tom. 5, tract. 8, disp. 1, dub. 3, num. 55), et Cardin. Aguirre (*Disputation. Ethicæ*, disp. 2, quæst. 3, sect. 3).

(5) Apud Mastroium, loc. cit.

(6) Ita v. g. Cajetanus, (In 1.^{am} 2.^æ quæst. 1, art. 1; et quæst. 18, art. 6), Medina (In 1.^{am} 2.^æ quæst. 1, art. 1, dub. 1), Salmaticenses (loc. nup. cit. dub. 3, num. 37, seqq), cardin. Aguirre (loc. cit. sect. 2).

(7) *De ultimo fine hominis*, disp. 1, sect. 5; *Metaphys.* disp. 23, sect. 6, num. 17.

(8) In 1.^{am} 2.^æ disp. 1, quæst. 1, punct. 1.

(9) In 1.^{am} 2.^æ, tract. 1, disp. 6, sect. 2, num. 32.

(10) *Physic.* tract. 2, disp. 8, sect. 1, paragr. 1.

(11) *Summ. philos.* 7.^æ 2.^æ quæst. 107, art. 2.

(12) *De anim.* disp. 7, cap. 3, num. 51.

(13) *De anim.* disp. 13, sect. 2, num. 8.

(14) *De beatitudine*, disp. 46, sect. 4.

En primam radicem discordiarum pure vocalium. Alia causa discordiæ posita est in illa alia controversia, utrum media, prout talia, possint habere bonitatem sibi intrinsicam, an vero solam extrinsecam et a bonitate finis, propter quem amantur, participatam. Cajetanus (1), Suarez (2) et alii (3) volunt media, quatenus talia sunt, non gaudere bonitate intrinsicâ, solumque denominari bona ab eadem bonitate, quæ intrinsicè est in fine; fere sicut medicina vel cibus dicitur sana a sanitate animalis, quam efficit, vel conservat. Quibus certe favere videtur S. Thomas non uno in loco, ut cum illam sententiam scripsit: *Utilia dicuntur, quæ non habent in se, unde desiderantur; sed desiderantur solum, ut sunt ducentia in alterum, sicut sumptio medicinæ amaræ* (4). Et alibi: *Tota ratio appetibilitatis ejus, quod est ad finem* (nempe medii), *est finis* (5). Alii vero multi contendunt etiam media, quatenus talia sunt, posse interna sibi propria bonitate, a finis bonitate distincta, gaudere. Quod tenent non solum illi, qui ad objectum formale voluntatis adæquatum media quoque spectare arbitrantur, sed etiam plures eorum, qui prædictum objectum in solo fine constituunt, ut sunt Valentia, Salas, Petrus Hurtado, Arriaga (6), Joannes a S. Thoma (7), Salmaticenses et Aguirre multique alii (8). Neque huic sententiæ desunt præsidia ex Aquinatis testimoniis. *Ratio autem boni, inquit, quod est objectum potentiæ voluntatis, invenitur non solum in fine, sed etiam in his, quæ sunt ad finem* (9). Et: *Aliquid... est, quod in se bonitatem habet, non*

quamnam radicem discordiarum.

Utrum media qua talia gaudere possint intrinsicâ bonitate.

(1) Cajetan In 1.^{am} 2.^æ, quæst. 10, art. 2, in fin. commentarii.

(2) Suarez, *Metaphys.* disp. 10, sect. 2, num. 23; disp. 23, sect. 6, num. 15, 17; tract. *de ultim. fin. hominis*, disp. 1, sect. 4, num. 8.

(3) Apud Salmaticenses, *de ultim. fin.* disp. 1, dub. 1, num. 12; Cardin. Aguirre, *disputat. Ethicæ*, disp. 2, quæst. 2, sect. 2, num. 12.

(4) S. Thom. 1 p. quæst. 5, art. 6, ad 2.^{am}

(5) S. Thom. *de verit.* quæst. 24, art. 6. *Cl. de verit.*, quæst. 21, art. 1; et lib. 1.º *Ethicor.* lect. 9, paragr. 6.

(6) Loc. cit., et *Physic.* disp. 8, sect. 5, subsect. 1, num. 49.

(7) *Curs. theol.* tom. 5, *de ultimo fine hominis*, quæst. 10, disp. 5, art. 2, num. 17.

(8) Apud Salmatic. loc. cit. dub. 1, num. 43; et card. Aguirre, loc. cit. sect. 1, num. 2.

(9) S. Thom. 1. 2. quæst. 8, art. 2.

tamen appetitur, si absolute consideretur, sed ex ordine ad finem bonitatem quandam sortitur, quæ utilitas nominatur: et hæc sunt propter aliud appetenda, ut scilicet membri propter sanitatem, et hujusmodi (1). Quid de tota ista controversia mihi probabilius videatur, sequens aperiet.

47. PROPOSITIO 1.^a Etsi media possint suam intrinsecam bonitatem habere, vereque attinguntur in se per voluntatem, non tamen attinguntur propter se, sed tantum propter finem: quare sunt objectum duntaxat materiale, et objectum formale voluntatis non complectitur finem et media, sed in solo fine adæquate constituendum est.

Media possunt habere intrinsecam bonitatem.

Prima pars: *Media possunt habere intrinsecam bonitatem*; bifariam intelligi potest, prout media absolute ac seorsim spectantur, vel formaliter ac reduplicative prout media. In primo sensu puto a nemine posse reapse in dubium revocari, quominus sint media, quæ propria sibi potiantur bonitate. Nam quamvis non desint media, quorum utilitas vel conductiã ad finem nihil entitatis positivæ, ac proinde bonitatis, importet, qualis est v. g. abstinentia ab omni cibo, ut sanitas conservetur, vel projectio mercium in mare, ut navis e naufragii periculo eripiatur, quorum prius est pure negativum, alterum vero positiva quidem est in se actio, quæ tamen solum negative conducit ad finem sicut primum, videlicet removendo impedimenta; verum alia plurima suppetunt media, quæ et positivum quiddam sunt in seipsis, et positive per realem actionem conducunt ad finem. Talis est v. g. medicina, quæ per internam virtutem restituit sanitatem, vel deambulatio, quæ, promovendo circulationem sanguinis, sanitatem conservat, et generatim instrumenta, quæ ad aliquid faciendum eliguntur. Itaque controversia solum esse potest, utrum hujusmodi media, quatenus talia, vel spectata in ordine ad finem, sua gaudeant intrinseca bonitate, contradistincta a bonitate finis. Et in hoc sensu

Probatur 1.ª pars. Medium in esse mediï constituitur per utilitatem vel conductiã ad finem. Atqui ejusmodi utilitas et bonitas quædam est, et intrinseca mediis ipsis, nec

(1) S. Thom. 2.ª dist. 21, quæst. 1, art. 3.

participata præcise a fine. Ergo stat prima pars propositionis. Major videtur certa, Minor vero vix eget probatione ex ductis exemplis. Nam utilitas illa sæpissime est virtus et proprietas realis mediorum, nec derivatur a fine, sed antecedit finem, tamquam vera causa illius obtinendï vel efficiendï. Totum autem hoc bonum et conveniens est et appetibile.

Dices α) id quidem bonum esse ac conveniens, sed ipsi tantum medio, non vero subjecto medium eligenti, β) ac proinde non habere appetibilitatem nisi a fine; si vero appetatur in se, medium converti in finem. γ) Accedit, quod idem medium, in se non mutatum, potest inducere bonitatem vel malitiam, prout ad finem bonum vel malum referatur, ut si v. g. idem gladius adhibeatur ad occidendum innocentem vel hostem in justo bello. Ergo signum est in medio non aliam esse bonitatem præter eam, quæ derivatur a fine. δ) Et simili modo in physicis, cessante finis appetibilitate, atque adeo bonitate, cessat bonitas mediorum; sicut medicina, quæ bona dicitur respectu ægroti sanitate indigentis, jam desinit esse bona, immo et nociva esse potest pro sano, et sic amittit ipsam rationem mediï. ϵ) Denique si media gauderent aliqua propria bonitate atque appetibilitate, allicerent voluntatem. Atqui media, quatenus talia, nequeunt allicere voluntatem; hæc enim est finis propria causalitas. Ergo...

Respondeo ad α) neg. assertum. Immo vero ipsi quoque appetenti bona et appetibilis est illa realis virtus, in quo sita est utilitas vel conducibilitas ad finem. Unde confirmatur magis argumentum factum. Sane volenti finem non potest non convenire et appetibile esse, quidquid ad finem conducit, non quidem propter se, sed propter finem. Media enim quærentur, et eliguntur, et quæ magis conducunt, præferuntur iis, quæ minus conducunt. Atqui hoc videtur fieri non posse, nisi media hic et nunc appetantur, vel nisi in mediis ipsis sit aliquid alliciens voluntatem ad eligendum. Quin etiam in ipsis mediis, quæ non conducunt ad finem per aliquid positivum, sed tantum tollendo impedimenta, ejusmodi conducibilitas et utilitas his et nunc apprehenditur ut bona, et appetitur, atque eligitur propter finem. Ergo conducibilitas mediorum non est bona et conveniens ipsis solis, sed etiam illa eligenti propter finem.

Respondeo ad β) *nego* primam partem; quamvis enim media non habeant appetibilitatem nisi in ordine ad finem, nec de facto moveant appetitum nisi propter finem, non tamen præcise a fine participant appetibilitatem: unde fit, ut respectu ejusdem finis alia sint aliis magis appetibilia, propterea quod magis conducunt ad finem. Hoc vero, quod est conducere ad finem, et in quo sita est appetibilitas mediorum, non est aliquid ex fine redundans. Ergo quamvis media non moveant, nisi dependenter a fine, non tamen tota ratio movendi in illis derivatur ex fine: quia ad electionem medii non solum movet bonitas finis, sed etiam utilitas ipsius medii, siquidem quædam media ideo solum respuuntur, quia non sunt utilia, vel sunt aliis minus utilia. Alterum vero, quod adjungitur, hoc pacto distinguendum est: Media si in se appetantur, et propter se, et quin transeat ulterius appetitus, convertuntur in finem, *conc.*; si appetantur quidem in se, non tamen propter se, verum propter solum finem, *neg.*

Respondeo ad γ) *neg.* conseq. quæ latius patet, quam præmissæ postulent. Ad veritatem enim antecedentis non requiritur, quod nulla sit bonitas in mediis præter finis bonitatem, sed quod bonitas dependeat a finis bonitate, ad eamque ordinetur. Quod si in mediis nulla alia esset præter bonitatem finis, hæc sola sufficere deberet ad tribuendam mediis moralem bonitatem, quoniam secundum adversarios non appetitur, nec amatur nisi bonitas finis. Atqui hoc falsum est, quia quantumvis finis sit bonus, potest electio et usus mediorum esse malus, si nempe media in se mala sint.

Respondeo ad δ) cessante vel variato fine, posse adhuc remanere intrinsicam utilitatem ac relativam bonitatem mediorum, licet ea jam actu non possit movere appetentem sicut antea, quia deest appetitus finis, propter quem utilitas illa mediorum prius appetebatur. Idque perspicue patet in ipsa medicina, quæ quamvis a sano non appetatur, quia deest jam finis sanitatis assequendæ, propter quem prius ab ægrotis appetebatur, semper, quantum est de se, retinet eandem utilitatem, bonitatem atque appetibilitatem propriam, sicut prius. Unde medii denominationem non amittit ex eo quod, deficiente fine, quidpiam realis bonitatis amiserit, sed ex defectu ordinationis ad finem. Ergo isto etiam argumento

non aliud probatur, nisi quod bonitas mediorum, quatenus talia sunt, essentialiter pendere et compleri debeat a fine in ordine ad actualem appetitionem. Cæterum nihil mirum est, quod media, solo deficiente fine, denominationem mediorum amiserint; nam id proprium est omnium denominationum, quæ relationem aliquam consequuntur, ut cessante actuali relatione, quæ profecto cessare potest ex sola mutatione unius termini, altero in eodem statu remanente, denominatio quoque cessare queat.

Respondeo ad ϵ) *dist.* Major. Allicerent voluntatem primario et propter se, *neg.*; secundario et propter finem, *conc.* Et *contradistincta* Minore, *neg.* conseq. Quamvis enim media, præciso fine, non habeant sufficientem virtutem ad movendam voluntatem; at supposita finis causalitate, non repugnat media quoque movere, et influxum exercere respectu actus electionis, licet semper sub intentione finis ac dependenter a finis causalitate, ad quam tandem reduci debet illorum influxus et causalitas, utpote quæ reapse non existeret sine intentione finis et causalitate (1).

Quæ cum ita sint, facile possunt explicari testimonia S. Thomæ ab adversariis proposita. Cum enim nobis quoque faveant ejusdem S. Doctoris testimonia, alia ex aliis declaranda sunt, ne pugnata docuisse clarissimum sanctissimumque virum dicamus. Itaque cum scripsit Aquinas, *utilia non habere in se, unde desiderantur, sed solum desiderari ut sunt ducentia in alterum*; non cogimur interpretari S. Doctorem negasse mediis omnem quacumque propriam bonitatem; tum quia potest sensus verborum esse, quod media non habeant, unde desiderentur propter se ac præciso fine, re enim vera numquam desiderantur *qua talia*, nisi ex intentione finis; tum quia si *desiderantur solum ut sunt ducentia in alterum*, ergo possunt habere aliquid intrinsicum, quod in eis quæretur, et appetatur, utique propter aliud, nempe quod sint ducentia in finem; denique quia S. Thomas in eodem articulo diserte docet utile esse *appetibile terminans motum*, non simpliciter quia non sistit in eo appetitus, sed *secundum*

(1) Plura de his videri queunt apud Salmaticenses et cardin. Aguirre.

quid, videlicet ut medium, per quod tenditur in aliud (1): id quod certe non repugnat, sed bene coherere potest cum intrinseca bonitate, quæ vere appetatur in mediis, dummodo appetitus non sistat in illa, sed per illam transeat in aliud, sine quo neque illam voluisset.

Ad alterum testimonium similis esto responsio; nempe cum S. Thomas scripsit, quod *iola ratio appetibilitatis ejus quod est ad finem, in quantum hujusmodi, est finis*; intelligi potest de appetibilitate absoluta, quæ constituat formale motivum appetitus, appetibilitas enim ejusmodi, ut mox videbitur, non est nisi in fine. Relege superius exscripta verba S. Thomæ ex libro 2.º Commenti super Magistrum Sententiarum (2).

48. **Secunda pars:** *Media vere attinguntur in se, non tamen propter se, sed propter finem.*

Media vere attinguntur in se,

Quod in se attinguntur, patet; quia media immediate in seipsis, et non in alio cum eis connexo, appetuntur, et eliguntur a voluntate, ac proinde actus voluntatis vere terminatur ad illa, quamvis non sistendo in eis, sed transeundo ad alia. Idque verum habet sive in sententia tribuente mediis bonitatem propriam, sive in alia tribuente solam bonitatem ex fine participatam; in utralibet enim bene intelligitur actum voluntatis vere terminari ad media. Quare media respectu voluntatis non sunt sicut sensibilia per accidens respectu sensuum; hæc enim ideo dicuntur objectum per accidens, quia a sensu nullatenus in seipsis attinguntur, sed tantum attingitur aliquid aliud cum illis connexum.

non autem propter se:

Quod vero media non appetantur propter se, constat ex ipsa notione mediis ac finis. Nam quod propter se appetitur, est finis. Atqui impossibile est, ut medium, qua tale, sit finis. Ergo medium, qua tale, non appetitur propter se. Resque confirmari potest exemplo non semel adhibito a S. Thomæ. Simili enim modo se habent media ad finem, sicut conclusio ad principia (3). Atqui conclusio vera in se ipsa attingitur cognitione, quamvis non cognoscatur nisi propter principia

(1) S. Thom. 1. p. quæst. 5, art. 6, in corp.

(2) 2.º dist. 21. quæst. 1, art. 3.

(3) Vide S. Thom. 1. 2. quæst. 8, art. 2; quæst. 9, art. 3; quæst. 13, art. 3; *de verit.* quæst. 23, art. 3.

vel præmissas. Ergo .. Simili modo veritates revelatæ vere attinguntur, affirmantur, creduntur in seipsis, sed non nisi propter revelationem. Atque hinc vides discrimen mediorum, quæ sunt pure ac simpliciter media, a finibus intermediis seu non ultimis. Hi enim quamvis respectu finis ultimi rationem medii habeant, non tamen sunt pure media, quia etiam propter se vere appetuntur, et ad eos ordinantur quædam, quorum respectu habent rationem finis (1), et quatenus media sunt, videlicet respectu finis ulterioris, semper verum remanet, quod propter aliud appetantur. Et quamquam non desunt, qui putent, saltem ubi series est plurium mediorum ad aliquem finem institutorum (ut si v. g. medicum mediorum ad aliquem finem institutorum (ut si v. g. medicum advoce, ut scindat venam famuli, ut sic sanetur, et sanatus laboret in agro...), media intermedia non appeti solum propter aliud, sed etiam propter se, idem prorsus habemus: nam in primis proximum medium, quod executioni mandatur, re vera non est propter se, sed tantum propter aliud; reliqua vero si quis velit esse etiam propter se, erunt profecto non quatenus media sunt, respectu videlicet subsequendum mediorum, sed tantum respectu præcedentium, quorum respectu non sunt media, sed rationem induunt finis.

Tertia pars propositionis: *Media sunt objectum duntaxat materiale, et solus finis est objectum formale adæquatum voluntatis.* Hoc est præcipuum intentum propositionis, in quo longe communius concordant Auctores: idemque ab aliis exprimitur, dicendo finem esse objectum voluntatis motivum, media vero solum terminativum. Probatur autem, quia nomine formalis objecti communiter intelligitur id, quod propter se attingitur, nomine autem objecti materialis id, quod non propter se, sed propter aliud attingitur. Atqui solus finis propter se attingitur a voluntate, media vero solum propter finem. Ergo...

quare sunt objectum duntaxat materiale, et solus finis est objectum formale adæquatum voluntatis.

Estque hæc procul dubio sententia S. Thomæ in multis locis tradita et sub diversis locutionibus, ut cum dicit finem esse *rationem volendi omnia* (2), unde voluntas est principaliter

Sententia S. Thomæ.

(1) Vide *Ontolog.* num. 419, pag. 1179, 1180.

(2) S. Thom., 1. 2. quæst. 19, art. 2; *Cont. Gent.* lib. 1, cap. 86 initio; *de verit.* quæst. 23, art. 1 ad 3.um et art. 3, ad 5.um; 2.º dist. 38, quæst. 1, art. 4, ad 1.um

finis, mediorum autem solum secundario (1); vel finem esse objectum voluntatis (2); vel objectum voluntatis esse finem et bonum (3); vel voluntatis objectum et quasi formam esse finem (4); vel finem esse ita objectum respectu voluntatis, sicut principia respectu conclusionis (5), aut sicut colorem respectu visus (6); vel finem esse id, quod formaliter complet rationem voliti, at media se habere materialiter ad objectum voluntatis, ut scilicet sint volita per ordinem ad finem (7).

Quaedam
objectiones
solute.

49. Dices 1.º In hoc postremo loco et alibi (8) S. Thomae media docet se habere respectu voluntatis sicut color se habet respectu visus, finem vero, sicut lux, per quam visibilis fit color. Atqui hoc in primis contradicit aperte alii locutioni, quem modo retulimus ex S. Thoma, ac deinde ostendit media reapse non se habere pure materialiter in actu voluntatis, quandoquidem color ex communissima sententia testimonio confirmari, quod altera pars propositionis assererat, media in se attingi, nec esse proinde objecta materialia pure per accidens. Ex eo tamen nequit inferri, quod media sint objectum formale ac motivum voluntatis; tum quia mens S. Thomae manifesta est ex innumeris aliis testimoniis; tum quia quamvis inter hunc locum et alium paulo superius relatum sit diversitas in modo loquendi, mens tamen Scriptoris in utroque perspicue relucet, nempe quod finis sit ratio volendi media, ideoque objectum formale voluntatis.

Instabis. Tota doctrina S. Thomae fortasse posset aptius in concordiam vocari, dicendo media etiam esse objectum

(1) S. Thom. *de verit.*, quaest. 23, art. 1, ad 3.um, et art. 4.

(2) S. Thom. 1.^a p. quaest. 48, art. 1, ad 2.um; 1. 2. quaest. 1, art. 1; quaest. 18, art. 6; quaest. 19, art. 2; quaest. 20, art. 1; quaest. 72, articulo 1, ad 1.um et art. 3; quaest. 73, art. 6; 2.^a quaest. 8, art. 2; etc.

(3) S. Thom. 1. 2. quaest. 1, art. 1, et art. 2 ad 3.um; et art. 3; quaest. 7, art. 4; quaest. 17, art. 4; quaest. 11, art. 1; 2.^a dist. 40, quaest. 1, art. 1; 1.^a *Cont. Gent.*, cap. 72, *Praxiteles forma*; *ibid.* lib. 3, cap. 1 initio, et cap. 5 initio, et lib. 4, cap. 19, pariter, initio, etc.

(4) S. Thom. 2.^a quaest. 23, art. 8.

(5) Locis paulo superius citatis.

(6) S. Thom. 1. 2. quaest. 1, art. 1, ad 2.um

(7) S. Thom. 1.^a dist. 45, quaest. 4, art. 2, ad 11.um Cfr. 1. 2., quaest. 8, art. 2.

(8) 1. 2. quaest. 12, art. 4; 2.^a dist. 38, quaest. 1, art. 4, ad 1.um

formale quod voluntatis, finem autem rationem quam dicunt formalem *sub qua*, sicut lux dicitur ratio formalis *sub qua* respectu coloris, qui communiter dicitur objectum formale visus.

Respondeo in usu et intelligentia rationis formalis *sub qua* esse varietatem apud auctores. In objectione autem supponitur illam non se habere instar motivi, quod prius actum faciat attingere aliud, sed instar rei prius supponendae, ut ad aliam terminari possit actus potentiae intentionalis: quo pacto existimant lucem requiri ad actum visionis, qui eam a coloribus realiter distinguunt; quia quamvis ipsa non prius in se videatur quam color, nec objective moveat ad visionem coloris, necessarius tamen actus ejus est, ut videri color queat. Atqui certum est media et finem non se habere hoc pacto; nam media non appetuntur, nec eliguntur nisi propter finem prius amatum et intentum. Ergo finis nequit dici motivum vel ratio formalis *sub qua*, nec media objectum formale quod.

Dices 2.º Frequens est apud Aquinatem comparatio illa, qua docet finem se habere in practicis respectu mediorum, sicut in speculativis se habent principia respectu conclusionis; nosque hac usi fuimus superius doctrina. Atqui non principia solum, sed conclusiones etiam spectant ad objectum formale intellectus. Ergo idem dicendum est de mediis respectu voluntatis.

Respondeo *neg.* conseq. Nam quamvis in quibusdam aequae se habeat finis respectu mediorum, ac principia respectu conclusionum, et nominatim in eo quod finis sit ratio appetendi media, sicut principia vel praemissae sunt ratio cognoscendi conclusiones; at in multis aliis discrepant, ob diversam intellectus et voluntatis indolem. Namque cum intellectus proprium sit intentionalem similitudinem assequi per actum cognitionis, reapse perficitur omni cognitione non solum principiorum, sed etiam conclusionum, nec minus harum, quam illorum; nec harum cognitio ad illorum cognitionem ordinatur, sed potius e converso, quandoquidem intellectus ex principiorum cognitione procedit ad cognitionem conclusionum. Atque haec causa est, cur non minus conclusiones, quam praemissae sint secundum primariam intellectus inclinationem, pertinentque ad primarium objectum intellectus. At vero voluntas tendit in objectum secundum

esse reale ipsius, nec æque mediis perficitur ac fine, sed longe inæqualiter, nempe fine per se, mediis vero solum quatenus ea sunt via ad finem obtinendum, ita ut si finis absque mediis obtineri posset, æque perficeretur voluntas sola illius possessione. Quare media non possunt spectare ad primariam voluntatis inclinationem, nec proinde ad formale ac primarium ejusdem objectum, sed tantum ad secundarium ac materiale.

Dices 3.º Electio est actus voluntatis. Atqui electio non attingit finem ut quod, sed tantum media licet in ordine ad finem. Ergo adest actus voluntatis, qui directe et immediate attingit media, quæ proinde ad objectum illius formale pertinere poterunt.—**Respondeo dist.** Electio est actus principalis et primarius voluntatis, *neg.*; secundarius, *conc.* Transeat. Minor. Et simili modo *distincta* prima parte consequentis, alteram *nego*.

Dices 4.º Dari potest in voluntate actus neuter, qui nec versetur circa finem, nec circa media. Ergo finis nequit esse objectum adæquatum voluntatis.—**Respondeo.** Objectio hæc tangit questionem illam, quæ a Theologis proponi quoque solet sub his terminis, utrum omnis actus voluntatis debeat esse fructio vel usus. Et antecedens continet sententiam Scoti et Scotistarum, qui arbitrantur posse voluntatem tendere in bonum, quod præscindat a ratione finis et medii vel a ratione boni propter se et propter aliud. Et probatur, quia voluntas tendit in bonum prout propositum ab intellectu. Atqui potest intellectus ostendere voluntati bonum apprehensum quidem ut bonum, quod tamen præscindat a ratione boni appetibilis præcise propter se vel propter aliud. Idque apparet in actu simplicis complacentiæ, quæ haberi potest ad propositionem boni, antequam decernatur, utrum illud propter se appetendum sit vel propter aliud, immo etiam versatur circa objectum impossibile, quod proinde nec intendi tanquam finis valet, nec eligi ut medium, nec ulla in ordine ad illud quaeri media.

Alii vero negant dari hujusmodi actum neutrum voluntatis, quæ nec circa finem nec circa media versetur. Et probant, quia appetibile propter se et appetibile propter aliud immediate opponuntur, seu medium non habent; non quia

Utrum dari
queat in volun-
tate actus
neuter, qui nec
sit circa finem
nec circa media:
seu utrum omnis
actus voluntatis
debeat esse
fructio vel usus.

sint termini formaliter contradictorii, nam appeti propter se non continet expresse ac formaliter negationem, sed quia implicite certe involvit eam negationem, quod non appetatur propter aliud, saltem quatenus propter se appetitur. Ergo quævis res, necesse est, ut aut propter se appetatur, aut propter aliud. Quod si primo modo appetatur, rationem finis; et si altero, rationem habet medii. Deinde quicquid appetitur, bonum est; bonum vero dividitur adæquate in honestum, delectabile et utile. At duo priora bonitatem continent finis; tertium autem medii. Hæc est sententia Gregorii Ariminensis (1), Cajetani (2), Suarez (3), Bartholomæi Medina (4), Vazquez (5), Gregorii de Valentia (6), Joannis a S. Thoma (7) et aliorum.

Ad primam autem Scoti rationem respondent hi auctores vel non posse per intellectum abstrahi rationem boni in communi, quæ præscindat ab hoc, quod propter se aut propter aliud appetatur; vel melius, etiamsi talis ratio abstrahatur consideratione, voluntatem non elicere actum neutrum aut medium. Quia si ratio illa communis moveret relate ad aliud, moveret gratia alterius, ac proinde daretur tendentia propria appetitionis mediorum; si autem non moveret relate ad aliud vel propter aliud, eo ipso moveret gratia sui, et gigneret actum, qui habet tendentiam appetitionis finis. Ad alteram vero probationem respondent, «in illo actu simplici seu inefficaci circa objectum impossibile, non amari objectum ipsum impossibile per modum finis inquirendi, vel assequendi, sed vel amari delectionem ipsam, quæ ex illo actu capitur per modum finis, vel amari rationem aliquam boni, quæ in illo objecto impossibili representatur sive absolute, sive sub conditione. Nam illa est, quæ movet voluntatem ad illum simplicem affectum, et illa etiam est, quæ participat causalitatem

(1) 1.º dist. 1, quest. 1, art. 1.

(2) In 1.^{am} 2.^æ quest. 8, art. 1.

(3) *Metaphys.* disp. 23, sect. 7, num. 18; ac *de fine hominis*, disp. 1, sect. 5, num. 7.

(4) In 1.^{am} 2.^æ quest. 1, art. 1.

(5) In 1.^{am} 2.^æ disp. 32, cap. 3.

(6) In 1.^{am} 2.^æ disp. 2, quest. 3, punct. 2.

(7) *Curs. theolog.* tom. 3, *de ultim. fin. hominis*, quest. 10, disp. 5, art. 2, num. 2 seqq.

finis, non quidem quantum ad intentionem vel electionem, sed solum quantum ad simplicem affectum; hic enim etiam versatur circa finem» (1).

Haud inepte tamen notat P. Valentia, controversiam istam esse tantum de nomine, et totam pendere ex usu verborum illorum, «quibus dicimus aliquid appeti ut finem. Nam quod ad rem ipsam attinet, constat inter omnes de duobus. Primum est, omnem actum voluntatis, qui sit *prosecutio*, esse appetitionem objecti, quod vel propter aliud appetatur, vel sine hac relatione ad aliud, et eatenus propter se. Inter hæc namque, cum contradictoria sint, medium esse non potest. Secundum est, eum qui objectum appetit per se sine relatione ad aliud, dupliciter sine relatione ista posse illud appetere per se. Primo in actu signato, cogitando nimirum negationem ejus relationis ad aliud, et interdum etiam relationem aliorum ad ipsum. Secundo modo in actu exercito, abstrahendo nimirum ab hujusmodi considerationibus, sed solum absolute objectum appetendo, et non propter aliud. Cum de his igitur duobus necesse sit convenire inter omnes; apparet controversiam propositam, ut dixi, esse solum de nomine. Nam si appeti ut finem, illud solum dicatur, quod appetitur propter se in actu signato, tunc opinio Scoti vera est, et extra controversiam. Nam ut ille vere assumit, potest quis ferri absolute in objectum, quatenus bonum est, abstrahendo ab omni alia consideratione, et sic appetendo illud, neque ut medium propter aliud, neque ut finem in actu signato. Si vero illud etiam dicatur appeti ut finis, quod in actu exercito appetitur propter se, modo dicto; sic vera etiam et extra controversiam est posterior opinio Gregorii et Cajetani. Nam, ut positum est, quicquid appetitur, appetitur aut propter aliud, aut non propter aliud; et sic aut tanquam medium, si propter aliud appetitur; aut tanquam finis, in actu exercito, si appetitur absque ejusmodi relatione ad aliud. Videtur autem absolute in hac questione de nomine commodior opinio posterior Gregorii et Cajetani. Nam, ut recte Cajetanus asserit, hoc ipso quod voluntas non refert objectum ad aliud, dici solet appetere illud ut finem et terminum. Nam alia

(1) Suarez, *Metaphys.* disp. 23, sect. 6, num. 18.

considerationes, quibus in actu signato cogitatur negatio relationis objecti ad aliud, et relatio aliorum ad ipsum. postea consequi solent, cum quis jam appetivit aliquid absolute et secundum se, atque adeo ut finem in actu exercito» (1).

ARTICULUS II.

Quali cognitione proponi debent objectum voluntati.

50. Quoniam objectum voluntatis est bonum apprehensum seu cognitum, investigare oportet, quali cognitione debeat objectum proponi voluntati, ut possit appeti. Ac tria sunt: præcipua scita digna; primo an et qualis requiratur cognitio intellectualis, secundo an et quale iudicium practicum præcedere debeat, tertio an voluntas nequeat amplecti nisi id, quod sibi ut majus vel melius bonum exhibetur ab intellectu.

§ 1.—AN ET QUALIS OBJECTI COGNITIO INTELLECTUALIS REQUIRATUR AD ACTUM VOLUNTATIS.

Convenit apud omnes, paucis dissentientibus, cognitionem sensilem boni non sufficere, sed intellectualem requiri; quia potentiae appetitivæ cum sint complementum cognoscitivarum, oportet, ut singulæ sui ordinis potentiam cognoscitivam designatam habeant, cujus propositionem expectent, et consequantur. Ergo voluntas, utpote quæ appetitus quidam est spiritualis et rationalis, non potest operari, donec adsit propositio boni facta per potentiam spirituale, nempe intellectualem (2).—Dices. S. Thomæ est hæc sententia: *Voluntas non solum movetur a bono universali apprehenso per*

Ad actum
voluntatis non
sufficit cognitio
sensilis, sed
requiritur
intellectualis.

(1) Valentia, In 1.um 2.^æ, disp. 2, quest. 2, puncto 2.

(2) Vide Suarez (*Metaphys.* disp. 23, sect. 7, num. 8), Vazquez (In 1.^{am} 2.^æ disp. 35, cap. 3, fin.), Fonseca (*Metaphys.* lib. 5, cap. 2, quest. 5, sect. 7), Salas (In 1.^{am} 2.^æ, tract. 1, disp. 5, sect. 2), Mastrium (*de anim.* disp. 7, quest. 6, art. 1, num. 123), etc.